

ranyai képeskönyv. Nyelve, stílusa kétségkívül kimunkált, de a szöveg lehatároltsága, sajnos, ezt az erényét is háttérbe szorítja. Mert hogy is mondta volt Füst Milán évtizedekkel ezelőtt? „A stílus művészete, bármily intelligenciát vagy érzés finomságokat fejezhet is ki, — még nem az írói alkotó művészet. A grand art!”

Igen, a grand art hiányzik itt, s épp ezért, ha a *Drávaszögi kereszteteknek* mint első baranyai regénynek örülhetünk is, nyilvánvalónak látszik, hogy ezen az úton továbblépni nem lehet.

UTASI Csaba

IDŐK HORDALÉKA

Brasnyó István: *Macula*. Forum, Újvidék, 1988

A Brasnyó-műveket kísérő kritikák között több mint húsz évre visszamenőleg is találunk olyan megállapításokat, amelyek nemcsak helytállóak, hanem lényegi jegyeiben határozzák meg, határozhatják meg Brasnyó István legújabb, testes regényét, a *Maculát* is. Utasi Csaba az 1966-ban megjelent *Vadvizeket* méltatva megjegyzi: Brasnyó a „szavak rengetegébe zarándokolt, a „fene szavak» közé” (*Tíz év után*), majd Bori Imre Brasnyó írói és költői világát felmérve említi a szerző mikrorészletek iránti vonzalmát, az emlékekből kihámozott világ sajátos láttatását, megjegyezvén, hogy az író eközben egészen a patológikus mélységekig hatol (*A jugoszláviai magyar irodalom története*). Ezek a minőségek immár két évtizede uralják Brasnyó költői és írói világát, elannyira, hogy írói-költői opusának stabil jegyeit véljük bennük felfedezni. A szintén testes *Família* (1979) vagy a *Majomév* (1984) című regények szövege nagyvonalakban ugyancsak ráhangolja az olvasót azokra a várható regénybeli impulzusokra, amellyel a *Macula* szolgálni fog. Persze, csak nagyvonalakban, hiszen Brasnyó legújabb regényében elmaradnak pl. a hosszú oldalakon át vezetett mondatfolyamok vagy a *Família* szövegében sorjázó erotikus részletek. Ez utóbbi minden bizonnyal a regény által többízben is hangsúlyozott bábszereppel függ össze, mely olyan látványt nyújt, „mintha egymás kezét tartanánk, afféle papírból kivágott, stilizált figurákként”.

Tanulságosak az *Előszó* ide vonatkozó utalásai is; Brasnyó egyetlen mondatba tömörítve vázolja fel regényének meghatározó elveit: „Tánc-lépésekben adjuk majd elő, illetve igyekszünk megfogalmazni ízléses kis darabunkat, melynek némely jelenete, ha teljességében másoktól tolvajoltuk is, bokázásunk révén inkább a sajátunknak tűnhet, hogy már a gazdája sem ismerhetne rá — vélekedünk ostobán —, habár nem lesz több az egész annál, mintha árnyék táncolna a fejedben. anélkül, hogy

képes lenné okát adni: érted, kispofám?" A tánc lépés, a bokázás a már említett bábszerepre, a marionettfigurák jelenletére utal, mely ugyanakkor determináltságot is revelál. A felismerhetőség megkérdőjelezése s a mintha-benyomás azokat a metamorfózisokat előlegezi, amelyek majd a *Macula* egyes szereplőit olvasztják egymásba. Végül adva van a „macula” jelentéstartományába vezető groteszk kiszólás, a meg-hökkentő, a bizarr is.

Altelegók, árnyképek, marionettfigurák mozognak Brasnyó klasszikus történetmondást megkerülő regényében. Pontosabban: szereplők, történések, egymásba mosódó esetek vibrálnak végig benne. Kontinuitás helyett egymásmellettségről kell itt beszélnünk, melynek következtében egy összetett, sokrétű világ tárul elénk. A látott, hallott, tapasztalt vagy képzelt hallatlanul gazdag szövevénye ad jelt magáról a *Maculában*. S hogy a „macula” vezérelv, meghatározó mozzanat, a negatív minőségek túlsúlya is bizonyítja. Már a szereplők seregszemléje is ezt a látványt nyújtja. Itt van a Sinkutya vörhenyes képével, aki „kifejezetten zömök volt, két rövid, görbe lába szinte belemélyedt a földbe”, vagy a „cudar” Szörvendel (a nevek is jellegzetesek!), Gerbert Hérbert, a „rézszínű szeszkazán” s még egy csomó különös figura: Orália, Don Pedró, Havasi Gyopár, Púposmedve, Farázó stb. Mind csupán jelzés-szerűen feltűnő, majd alámerülő figurák, élükön a hol marionettfiguraként egzisztáló vagy sakkfiguraként lépkedő, hol naplóíróként fellépő én-elbeszélővel, aki olyan metamorfózisokon megy keresztül hogy, egyik pillanatban Szabó Miklós bőrében „sertepertél”, a másikban — groteszk módon, Virginia Woolf-allúzióként — „kislány korunk”-at emlegeti. Akár a többi szereplőt, az én-elbeszélőt mint hőst is egyféle veszélyeztetettség érzése uralja, szökésre, menekülésre, keresésre készíti. Elanynyira, hogy már akár Szindbád, nem is személybe, hanem tárgyba olvadna legszívesebben: „Jobb lenne akkor mégis, ha belopnám magamat az utas oldalsó zsebébe, mint az általában használatos pálinkásflaskája”. Determináltságérzés is ez, amely a látszólag durvára, markántra faragott hősök majd mindegyikében ott lapul.

Bár Brasnyó legújabb regényében mellőzi az oldalakon át hömpölygő hosszú mondatokat, a *Maculának* is egyik legmeggyőzőbb művészi teljesítménye a brasnyói mondat. Pl. a menekülés témájára: „Eddig még mindenholnan elszöktem vagy elmenekültem, a szívem szerint menekülő vagyok, anélkül hogy menekültnék merném magamat nevezni, amit túl föltűnőnek és kockázatosnak találok, és különben is mindig visszatérek az elhagyott helyekre; tehát csupán bolyongó lehetek, csatangoló, kóborló, akit a kutyák szimatolása riaszt föl álmából a mély árok fenekén, és érdemes előle zárni a házat lakatolni a ládát, és deszkával szegezni be minden ablakot és ajtót, akár a hazajáró lélek előtt, a kulcslyukba pedig ökr- vagy disznóvérrel átitatott puskafojtást gyömöszölni, hogy azt gondoljam, puskacsőbe bámulok, ettől ugyanis

félek, habár nem hinném, hogy fog a golyó, legalábbis az nem, amit énram lőnek ki, de egy eltévedt nyúlsörét végezhet velem, ezért tisztelem a vadászokat, de még inkább a nyulakat, a fürjeket és a téli fogolymadarokat hajózásom során a Hold Magellán-tengerén, ahol már nincs vihar, nincs vadászat, és az elfutásnak sem igen lehet célja, zengi bennem a fa, Dávid király hegedűjéé.” Vagy egy egészen meghökkentő, bizarr, a „macula”-ságot hangsúlyozó változata: „Az alkonyati égbolt: mintha végigöntötték volna szarral; Ő. bolygó egypólusként Óbecse főterén áll, amely egykor temető volt, ahová részben Ő. ősei is temetkeztek, súlyos sebeiket kiheverni nem tudó férfiak, meg öregasszonyok, akik inkább voltak boszorkányok, mint bármi más, és korán elhalt menyecskék, akik a szerelembe haltak bele, és jaj, a gyermekek hosszú lánc-lánc-eszterlánc örök körforgásban az evilág meg a túlvilág között.”

Már az eddigi példákból is kitetszik a brasnyói próza egyik fő jellegzetessége: a látvány, amely egyetlen mondatba foglalva is a világ óriási szeleteit tudja magába olvasztani: „mert ennél tágasabb, ami idekinn volt, már csak egy madárszem lehetett volna, mintha az egész égbolt beleveszett volna a kakaska szembogarába, és még csak egy gyufalángnyi villanás sem sehol, hogy netán arra gyülekezne a sötétség, vagy egy rezes kilincs fényére, amit most a kísértetek nyaldoshatnak, és gurulnak szerte a fényes csöppek, szinte vértelenül, mintha a füzérükből szabadulnának ki gyöngyszemek”. S ha továbblépünk, újra a már ismerős brasnyói eljárással állunk szemben: a líra és a próza határait ostromoló, összemosó, képi eszközökkel operáló szöveggel: „Mintha mérleg lebegne a súlytalanságban, a csillagábrára akasztva, és most annak a serpenyőjébe állnának bele, mérlegelni a tulajdon súlytalanságukat...” Vagy: „hűvös volt, akár egy Viktória korabeli angol köiteményben, és a hidegben birsalmailat szállongott, a hold fényét pedig tisztára összekuszálta és -tördelte a szélfúvás, és olyan volt, mintha kibomlott, szőke hajfonat söprögette volna a világot, ideleenn, odafönn egyaránt”.

Valóban: „Encyclopedia occulta” ez, amely egyrészt aprólékosan kidolgozott mikrorealitásokat világít meg, másrészt kódösít, relativizál, összemossa a valóságosat és a kvázit. Ez utóbbinak időnként a szövegbe belengő szimbolikus figurája az elbeszélő „állítólagos (nem létező)” kvázi-menyasszonya, aki vagy létezett, vagy nem. Látszólag meghökkentő, ám a regényvilágon belül hihető, hiszen Brasnyó ars poetica értékű regénybeli kijelentései eleve olyan közeget, kontextust hoznak létre, amely valódinak fogadja el a látszatot, s látszatnak a valóságot. Az alábbi mondatban is e fordított szemlélet tükröződik: „Nem az emlékezetem, a valóság hagy engem cserben, még visszagondolnom is rá, ha egyszer akadozik az ilyesmi, az egyik valóság kiüti nyergéből a másikat, átfesti az egykor falra hullott vetületét valami sárgával fölengedett sötétkéssel, kékesszürkével, és talán csak ezt a szennyes ré-

tegeket kellene lehántani ahhoz, hogy legalább árnyékában megmutatkozzék az egykori távlat, az a lyukas perspektíva, amelybe megnyugodva léphettem be egykor.”

A *Maculában* tehát átrendeződnek a valóságtartalmak, minden adva van, minden lehetséges, ugyanakkor az adott kérdésessé válik. Ebben a közegben, ebben az „ütődött, narancssárga ragyogásban” mozognak, tengődnek a kissé torz mosolyú, kissé szúrós, de ugyanakkor a lét „adottságainak” kitett, sajnálatra méltó szereplők — valahol Óbecse, Zombor, Szenttamás, Bajmok, Péterréve, Nagyolaszi stb. között, századunk húszas—harmincas éveiben — ha ez egyáltalán lényeges, hiszen itt nem az idő, hanem az idők hordaléka a meghatározó. Akár a regény egész szövege, a *Macula* „órája” is a groteszk, kvázi, a bizarr jegyeit viseli magán, hiszen „tisztára olyan az egész, mintha hanyatt esett volna pályáján a napkorong, és csúszna visszafelé az alkonyatnak, legalábbis a színe után ítélve”.

Brasnyó műnemeket, műfajokat áthágó művei kapcsán újra és újra felvetődnek a műfajt célzó kérdések. A *Maculával* kapcsolatban is. Tehát: mitől regény a *Macula*? Cselekvéstere valahol körülöttünk jelölhető ki, de végigvezetett jellemei nincsenek, időkoordinátái beláthatatlanok. Tengeri mikrorészletből kiépített világa viszont mindenképpen gazdag és meggyőző — akár a regényben említett Kazár szótáré vagy egy Gaudi-épitményé.

Mint említettem, számomra a *Macula* legnagyobb esztétikai élményét a brasnyói mondatok s a millió részből összefoltozott, csöppet sem „makulátlan” világ látványa jelentette. Nem vagyok benne azonban biztos, hogy ez egy regényfolyam esetében elegendő ahhoz, hogy mindvégig lekösse az olvasói figyelmet. A *Maculának* vannak gyönyörű, csillogó részletei, egészében azonban nehéz, kimerítő, olykor állóvízként ható, s a mondatalkítás automatizmusát sejtető alkotás.

HARKAI VASS Éva

EGY S MÁS EGY MESEKÖNYV FORDÍTÁSÁRÓL

A sárkányölő királyfi. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

A Vuk-jubileum alkalmából a kiadó közreadott egy könyvreválót a Vuk Karadžić gyűjtötte szerb népmesékből. A szövegeket vajdasági költők és prózaírók ültették át magyarra.

A sárkányölő királyfi gyermekolvasók számára készült. Része annak a sorozatnak, amelynek eddig megjelent kötetei alapján jól kirajzolódik a kiadónak az a szándéka, hogy különböző kulturális közegekből származó meséket kínáljon föl változatos, szórakoztató és esztétikailag